

Josep Martinell, l'amic de Pla

Text > VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Josep Martinell és autor de dos llibres dels quals escau parlar en aquesta secció: *Josep Pla, vist de prop* (Pòrtic, 1972) i *Josep Pla vist per un amic de Palafrugell* (Destino, 1996), que és la revisió i ampliació del primer. De fet, en el segon queda suprimit el capítol titulat *Anecdolari*, que recollia vint-i-cinc facècies de Pla, de les quals només val la pena recordar una frase que va dir a una senyora que el volia convidar a menjar: «A mi, sap, m'agrada la cuina de sanatori, però de sanatori per a moribunds».

Els capítols nous que incorpora *Josep Pla vist per un amic de Palafrugell* se centren més en els aspectes literaris que en els personals. Així, els capítols dedicats a Leopardi, Montaigne i Léautaud repassen influències en forma triangular, ja que no només hi dialoga Pla, sinó que Josep Martinell (Palafrugell, 1912-2001) també hi fica cullerada i els comenta segons els seus gustos i valors. Així mateix, ofereix visions lúcides i sintètiques, com ara quan comenta la poca tirada de Pla a la novel·la: «Ell era un artista de la prosa aparentment espontani que tirava al dret, incapaç de coordinar ficcions novel·lades». En els capítols afegits el 1996 també s'hi narren episodis succeïts després de l'edició del primer llibre, com ara la trobada amb Salvador Dalí al Mas Pla o el monument que Manel Cusachs va erigir a l'escriptor a Palafrugell. Finalment, s'hi inclouen aspectes sobre la vida íntima de Pla (mort entremig dels dos llibres, el 1981), com ara l'avarícia, l'erotisme o l'agonia final.

L'obra de Martinell presenta un interès doble. En primer lloc, proveeix informació de primera mà sobre un dels autors més rellevants de la literatura catalana recent. Com explica ell mateix en el pròleg, va ser company de Pla durant dècades, tant de tiberi com de bordell, a l'hora de parlar de tot i de no parlar de res. El Josep Pla que ens mostra és humà, però no massa: gasiu, brillant, curiós, imprecís, il·lusio-

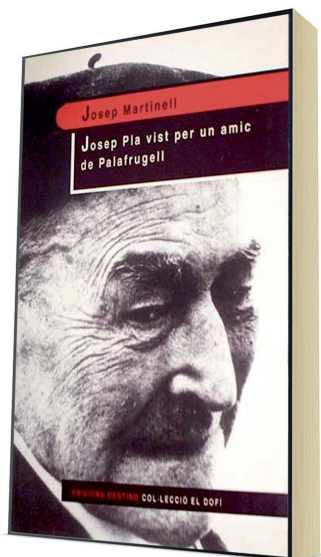
>> Josep Martinell. (Autoria: LLUÍS MAIMÍ CASANOVAS)

nat, escèptic, contradictori. I afegeix: «Quan està de mal humor és d'allò que se'n diu un animal de mal ferrar».

Martinell repassa els primers anys de Pla amb l'ajuda dels seus llibres: els inicis amb *El quadern gris*; l'adolescència amb *Girona, un llibre de records*; la joventut amb *Barcelona, una discussió entranyable*; la primera sortida a l'estranger amb *Sobre París i França*. Sempre, però, contrapuntant els textos amb records personals, de vegades acompanyats de cartes o d'altres documents, amb una modèstia aparent no exempta de finesa. Qui podria, per exemple, certificar la flaire que emanava del *sancta sanctorum* de l'escriptor? «Quan pugeu l'escala del

mas que va a la gran sala del primer pis, sentiu una forta olor de gra emmagatzemat.»

El segon interès del llibre prové de l'estil, i serveix per constatar que Josep Pla no era una *rara avis* al Palafrugell dels tapers. De fet, l'estil de Martinell s'hi arriba a confondre tant que resulta difícil discernir on comença l'home i on acaba la terra. El següent fragment, per exemple, podria haver estat escrit perfectament per l'autor d'*El quadern gris*: «A Calella hi havia els refinats de l'havarrera. Poques bromes i cap gall. Seriositat. A Tamariu tiraven al dret i els cants eren més eixelebrats. Els tavernaris de Calella eren més circumspectes. A Tamariu eren la pura terregada vilatana».

>> Portada del llibre Josep Pla vist per un amic de Palafrugell.

Com Pla, Martinell és xafarder i localista. La interpretació de l'escriptor sorgeix a partir de Palafrugell mateix, de les tertúlies, la llum i els personatges pintorescos, i per tant no difereix gaire de la que oferiria l'altre autor. Si segons Martinell el món de Pla té el centre sota la campana de la llar, el de Martinell no l'hem d'anar a buscar gaire més lluny. Com el seu amic, Pla era especialista a fer el pagès, a simular que venia de l'hort, a fer-se passar per més taujà del que era; un costum que no se circumscriu a Palafrugell, ni tan sols a l'Empordà, sinó que ve a ser una tendència del món rural —a l'inrevés de la ciutat, on sembla de bon to aparentar més del que s'és. Pel que fa a la visió de les dones, fixem-nos en el que diu Martinell d'Adi Enberg —la que seria l'esposa del seu amic— i que avui, per dir-ho amb un tòpic usual, incendiaria les xarxes: «Era una secretària ideal amb poca o cap imaginació creativa, però molt útil. A més, sabia la cuina que agradava a l'escriptor».

Més enllà de l'amistat, del palafrugellisme desenfrenat i de l'estil, Josep Martinell comparteix amb el seu amic una mirada mig personal, mig idiosincràtica; en el text s'hi escolen aforismes que no desentonarien en un recull, com ara quan compara l'onanisme amb l'elaboració poètica, quan afirma que «Els que no tenen res a dir tenen la dèria de perfeccionar la llengua», o quan ens demana: «Planyeu els ociosos, perquè el tedi és sepulcral».

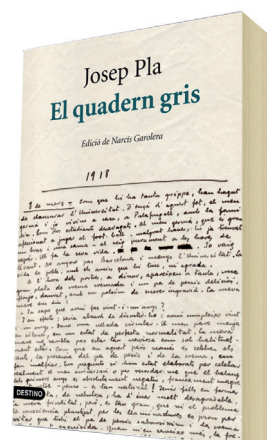
Xavier Febrés, que va tractar Marti-

>> Treballadors i maquinària de la fàbrica de suro d'Eugène Trachslér. (Font: ARXIU MUNICIPAL DE SANT FELIU DE GUÍXOLS. FONS DE LA FÀBRICA TRACHSLER.)

nell de manera personal, dubtava que es pogués considerar que Josep Pla hagués tingut mai cap amic, però afegia que si algú es va acostar a aquesta categoria, sens dubte va ser Josep Martinell, fill de tapers, pintor de parets, lector i restaurador de mobles. Tots dos feien vida de solters, es tractaven de vostè i compartien una tirada per les observacions agudes i els plaers elementals. Representen un Palafrugell engolit pel turisme, els negocis de platja i el tot a cent.

Josep Pla vist per un amic de Palafrugell no és una hagiografia ni un atac, sinó una aproximació polièdrica, que defuig l'acudit i l'anecdota: Pla té dèries i idees inconvenients, sí, però rebaixades amb comprensió, fins i tot el projecte de construir una central atòmica a Torroella de Montgrí. Però potser el millor del llibre és la prosa, entre popular i treballada, i la capacitat d'associar les imatges amb el rerefons del personatge: «Quan s'interromp per reflexionar o per canviar de tema, o a la recerca d'un adjectiu que no troba, caragola un cigarret prim —com aquells que feien els músics entre ball i ball o entre sar-

>> El quadern gris, de Josep Pla.

dana i sardana—; llavors l'home manipula entre la copa, la tassa, l'ampolla i la cafetera, com si repartís benediccions sobre la taula, i reprèn la feina d'emplenar papers, muntanyes de papers, amb la lletra clara, però petita i atapeïda, de l'home que quan escriu mesura automàticament el valor del paper».

>> Calella de Palafrugell als anys vuitanta. (Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT. ANTONI CROSA.)